

هەر زمانیک بخهینه بهر سهرنجی لیکۆلینه وه و به شوپن ورده کاری و دۆزینه وهی لایه نه جوان سهرنجی اکیشه کانیدا بگه رپین و بمانه ویت له کیشه و گرفت و که موکوورپیه کانی ئاگادارپین، پیتویسته سه ره تا ئاگادار و شاره زای یاسا و ریساکانی زمانه که و ورده کاری به کانی بین.

به و پیتیه هیچ زمانیک له جیهاندا بی که موکووری نییه، یان نه توانراوه له گرفت و ناته واوی بیاریت و چاره سه ری هه موو کیشه کانی بکریت، بۆیه شتیکی ئاساییه که هەر زمانیک له ئاسته جیا جیاکانی زمانه که دا خاوه نی چهندان کیشه بیت ته مه به ناته واوی، یان دوکه و تووی زمانه که ناوزده ناکریت، به لکو ته م کیشه پالنه ر و هوکاریکی گرننگن بۆ ته وهی شاره زایان و خه مخۆرانی زمانه که له هه ول بۆ دۆزینه وه و خستنه رووی ده بیان نه پینی و لایه نی شاره وه و جوانی زمانه که به رده وام بن، ته مه ش واده کات له داهاتوودا ته و زمانه بیته خاوه نی خه رمانیکی پر له زانیاری و ورده کاری پیتویست سه باره ت به سه رجه م لایه نه پیتوه ندیداره کان به زمانه که وه.

له م روانگه یه شه وه زمانی کوردی که یه کیکه له زمانه زیندوو و پر ته کنیک و جووله کانی جیهان، سالانیکه له لایه ن شاره زایان و زمانناسانه وه به رده وام توپینه وهی له سه ره ده کریت و کارده کریت بۆ ناساندن و دۆزینه وهی زۆرتین نه پینی و لایه نی جوانی و ده ستنیشان کردنی گیروگرفته کانی له سه رجه م ئاسته کانی (ده ننگساز و وشه سازی و رسته سازی و واتاسازی و... تا د.)

ته مه ش وای کردوه ئیستا خه رمانیکی باش له توپینه وه و کتیبی زمانه وانی و ریزمانی سه باره ت به م

به رکار و کارا نادیار له کاری لیکدراوی تپه ردا

سه ربه ست قادر همه
(ده ره ندیخان)

زمانه به‌رده‌ست بپیت و تییاندا زۆر بابەت و لایەنی هەستیاری و گرنگی زمانه‌که خراونه‌ته‌به‌ر باس و ناسینراون و زانیاری پیتوبستیان له‌سه‌ر خراوه‌ته‌روو و زۆر له‌کیشه‌کانیش ده‌ستنیشان کراون و به‌رده‌وام له‌هه‌ولی دۆزینه‌وه‌ی رینگه‌چاره و چاره‌سه‌ردان بۆیان.

ئه‌وه‌ی من له‌م وتاره‌دا ده‌مه‌وێت له‌سه‌ری بدویم و به‌ودا‌چوونی بۆ بکه‌م ئه‌و رینگایانه و ئه‌و گرفتانه‌ن که له‌جیاکردنه‌وه‌ی کاری تییپه‌ر له‌تینه‌په‌ردا دینه‌به‌رده‌م خۆینه‌ر و لیکۆله‌ری ئه‌م زمانه، به‌تایبه‌ت له‌کاری لیکدراودا، چونکه ئه‌وه‌ی تا ئیستا له‌سه‌ری نووسراوه و خراوه‌ته‌روو به‌زۆری ده‌ریاره‌ی کاری ساده و کیشه‌کانی په‌یوه‌ست به‌کاری ساده‌وه‌یه و زۆر به‌که‌می باس له‌کاری لیکدراو کراوه.

سه‌بارەت به‌م باسه و بۆ جیاکردنه‌وه‌ی کاری تییپه‌ر له‌تینه‌په‌ر له‌ئاستی ساده‌دا به‌تیکم له‌ژماره (۲۳۷) ی گۆڤاری رامان به‌ناو‌نیشانی (جیاکردنه‌وه‌ی کاری تییپه‌ر له‌تینه‌په‌ر و گرفته‌کانی به‌رده‌میان) بلا‌وکراوه‌ته‌وه که تیییدا پینج له‌و رینگا و پیوه‌رانه‌ی که باون و زۆر پشتیان پین ده‌به‌سترتیت بۆ جیاکردنه‌وه‌ی ئه‌و دوو پۆله‌که‌ خستوه‌ته‌ به‌رباس و به‌پیتی توانایی که موکووری هه‌ر رینگه‌یه‌کیشیانم ئامازه‌ پین کردوه.

هه‌رچه‌نده‌ له‌و وتاره‌دا لایه‌نی کارا نادیارم باس نه‌کردوه که به‌یه‌کێک له‌ پیوه‌ر و رینگا گونج‌اوه‌کانی جیاکردنه‌وه‌ی کاری تییپه‌ر له‌تینه‌په‌ر داده‌نرتیت، بۆیه لیره‌دا چه‌ندی پیم بکرتیت له‌سه‌ر بابەتی کارا نادیار، به‌تایبه‌ت له‌کاری لیکدراودا راده‌وه‌ستم و هه‌لسه‌نگاندنێک بۆ ئه‌و پیوه‌ره‌ش ده‌که‌م.

له‌ زمانێ کوردیدا دوو پیوه‌ری هه‌بوونی به‌رکار له‌ رسته‌ی کار تییپه‌ر و بوونی کار، یان رسته‌ی کار تییپه‌ر به‌کارا نادیار له‌ گرنگترین و باوه‌ر پیکراوترین رینگا و پیوه‌ره‌کانن له‌ جیاکردنه‌وه‌ی کاری تییپه‌ر له‌تینه‌په‌ر.

هه‌رچه‌نده‌ له‌و وتاره‌دا باسم له‌ پیوه‌ری به‌رکاری کردوه، به‌لام له‌به‌ر پیتوبستی و په‌یوه‌ستی به‌بابه‌ته‌که‌وه لیره‌شدا هه‌ندیکێ تر له‌سه‌ری ده‌دویم.

۱- پیوه‌ری به‌رکار بۆ جیاکردنه‌وه‌ی کاری تییپه‌ر له‌تینه‌په‌ر: له‌ زمانێ کوردیدا به‌رکار گرنگییه‌کی ریزمانی زۆری هه‌یه و به‌گشتی وه‌ک نیشانه و پیوه‌ریکی دانپیدا‌نراو و باوه‌رپیکراو له‌ جیاکردنه‌وه‌ی کاری تییپه‌ر

له‌ تینه‌په‌ر ده‌ژمێردرتیت، به‌و مانایه‌ی هه‌ر رسته‌یه‌که به‌رکاری وه‌رگرت، پیتوبسته‌ کاره‌که‌ی تییپه‌رپیت و به‌ پیتچه‌وانه‌وه.

به‌گشتی ئه‌و پیوه‌ر و نیشانه‌ی له‌ زمانێ کوردیدا بۆ جیاکردنه‌وه‌ی دوو ده‌سته‌ی کاری تییپه‌ر له‌تینه‌په‌ر دانراون و گشتگیرن و تییاندا کاری ساده له‌ناساده جیانه‌کراوه‌ته‌وه و ئه‌و گۆرانکاریانه‌ی له‌ رسته‌دا رووده‌ده‌ن به‌جۆریک باس کراون که بۆ هه‌موو جۆره‌ کاریک ده‌گونجین، به‌لام ئه‌گه‌ر ته‌ماشای ئه‌و پیوه‌رانه بکه‌ین بۆ به‌شیکێ زۆر له‌ کاره‌ لیکدراوه‌کان نه‌گونجیان تیدا به‌دی ده‌کرتیت و ناتوانین له‌ کاری لیکدراودا جیه‌جییان بکه‌ین.

له‌ زمانێ کوردیدا کۆمه‌لێکی زۆر کاری لیکدراوی تییپه‌رمان هه‌ن له‌به‌کاره‌یتانیان له‌ رسته‌دا پیتوبستیان به‌ به‌رکاری ده‌ره‌کی نییه‌ به‌یه‌تینه‌ ناو رسته‌که‌وه، یان به‌ جۆریکی تر توانایی راکیشانی به‌رکاریان نییه‌ تا کاره‌که‌ی به‌سه‌ردا جیه‌جی بکرتیت، به‌لکو له‌ به‌شیک له‌ خۆیان شوینی به‌رکاره‌که‌ش پرده‌که‌نه‌وه و پۆلی به‌رکار و کار له‌ناو خۆیاندا کۆده‌که‌نه‌وه و له‌ کاتی به‌کاره‌یتانیان له‌ رسته‌دا ده‌بنه‌ دوو به‌ش و به‌شی یه‌که‌میان وه‌ک به‌رکار و به‌شی دووه‌میان وه‌ک کار رفته‌ار ده‌کن، به‌لام ئه‌م دابه‌ش بوونه، کار له‌ لیکدراو بوونیان ناکات، واته‌ ئه‌م کارانه له‌ ده‌ره‌وه‌ی رسته‌دا به‌ لیکدراوی ده‌مینه‌وه و به‌ (لیکدراوی فه‌ره‌نگی) ناوده‌برین.

ئه‌م کارانه (کاری لیکدراوی ناو فه‌ره‌نگن، کاتیک دینه‌ ناو رسته‌سازیه‌وه له‌یه‌کتری جیا‌ده‌بنه‌وه و به‌شی یه‌که‌می کاره‌که‌ ده‌چیتته‌ جیکه‌وته‌ی به‌رکار و ده‌بیتته به‌رکاری رسته‌که.) (۱)

به‌ پیتی ئه‌م یاسایه ئه‌م جۆره کارانه که ژماره‌یه‌کی زۆریان له‌ زمانێ کوردیدا به‌رچاو ده‌که‌وێت و هه‌روا به‌ هه‌واتته‌ نا‌کرتیت پشتگۆی بخرین و ته‌نیا له‌به‌ر ئه‌وه‌ی به‌ راسته‌وه‌خۆیی به‌رکاری ده‌ره‌کی وه‌رناگرن به‌تینه‌په‌ر بیانژمێترین، بۆیه به‌ پیتوبستی زانراوه که رینگایه‌کیان بۆ بدۆزرتته‌وه تا له‌ گومانێ تینه‌په‌ریبون دوور بخرینه‌وه، ئه‌گه‌ر وانه‌کرتیت، پیتوبسته ئه‌م کارانه بخرینه‌ ریزی کاره تینه‌په‌ره‌کانه‌وه که ئه‌مه‌ش پیتچه‌وانه‌ی مه‌به‌سته، چونکه ئه‌م کارانه له‌ بنه‌رتدا به‌ ساده‌یی هه‌موویان تییپه‌رن و به‌شیکێ زۆریشیان له‌ کاری فره‌ چالاکێ (کرد) ی تییپه‌ر

دروست بوون که به هوی چالاکیه وه ده توانریت ژماره یه کی زور کاری ناساده ی تپه پری لی دروست بکریت.

جا ئەم کارانه تهنیا له وه رگرتنی بهرکاردا کیشه دروست ناکهن، به لکو له کردنیان به کارا نادیاریش گرفتنی دی پیش دینن که له شوینی خویندا باسیان ده که یه له نمونه ی ئەو کارانه (شهرکرد، راکرد، نوژکرد، شووکرد، ئیش کرد، نان کرد، جووت کرد، ئاو هینا، چالینا، ئاو خوارد، نان خوارد، خەم خوارد، سوال کرد، قسه کرد، سویندخوارد، وه سیهت کرد، بازدا، ههول دا... تاد.)

لیره دا پتوبسته هه لوهسته له سه ر شتیکی بکه یه، به ته ماشاکردن و سه رنجدان له به شی یه که می کاره کان بو مان ده رده که ویت هه موو کاره کان به شی یه که میان له ناو پتیکهاتوه، ئەم ناوانهش توانایی جیبه جیکردنی کاریان هه یه به سه ریاندا، بۆیه کاتیکی له رسته دا به کاره هه یترین و ئەرکی بهر کاریان پچ ده سپردریت هی ئە وه به که هه ریه ک له م ناوانه که ده که ونه به شی یه که می کاره لیکدراوه که ونه، ده توانریت زور به ئاسانی هیزی جیبه جیکردنی کاره کانیان به سه ردا سه پتیریت، به لام کاره کان لیکدراو بوونی خوین له ده ست ناده ن وه ک چون له رسته ی کارا نادیاردا بهر کار به ناچاری دوا ی لابر دنی کارا و ئەو جیناوه لکاوه ی په یوهسته پتیه وه دیته شوینی کارا و ده بیته جیگری کارا، به لام بهر کار بوونی خوینی له ده ست نادات، واته نابیتته کارا.

بۆیه ئەمه به باشترین ریگه دانراوه بو خو رزگارکردن له م گرفته و رزگارکردنی ئەو کارانهش له بوونیان به تینه پهر، چونکه کاریکی نه گونجاوه ئەو کاره تپه پهر، چالاکانه به لیکدراو بوونیان له تپه پهر وه بینه تینه پهر، به لگه یه کی دیکه ی زور ساده و سه لمینه ری لیکدراو بوونی ئەم کارانه ئە وه یه که هه ریه ک له م کارانه زور به ئاسانی و سه رکه وتوانه ده کرتنه ناوی لیکدراو به هه موو جو ره کانییه وه که ئەمهش هه یج گومانیک ناهیل تپته وه تا بیهر بو ئە وه بچیت که ئەم کارانه مادام له رسته دا دوو ئەرک وه رده گرن، که واته دوو به شن و لیکدراو نین و ته نیا گونجان وای لی کردوون که وه ک لیکدراو ده ربه کون، بو نمونه: نانکه ر، راکه ر، ئیشکه ر، ئاو هین، شه رکه ر، نانخو ر،

سویندخو ر... تاد.

۲- پتوه ری کارا نادیار بو جیا کردنه وه ی کاری تپه پهر له تینه پهر:

یه کیکی تر له و ریگا، یان پتوه رانه ی په یه وه ده کرت له جیا کردنه وه ی کاری تپه پهر له تینه پهر، بوونی کاره تینه پهره کان، یان رسته کار تینه پهره کان به کارا نادیار، واته ده توانین ئەو رستانه، یان ئەو کارانه ی که تپه پهرن، بیانکه یه به کارا نادیار، ئەمهش به هوی ئە وه ی که رسته ی ئەم جو ره کارانه زیاتر له که سیک، یان شتیکی به شداره له دروست کردنی رسته که و جیبه جیکردنی کاره که یدا.

بو کردنی رسته ی کار تپه پهر به کارا نادیار کارای رسته و ئەو جیناوه لکاوه ی که په یوهسته پتوه ی له رسته که دا لاده بریت و بهر کار دیته جیی و واده کات که رسته که واتا داربوونی له ده ست نه دات له گه ل چهنه گۆرانکاریه ک که له کاره که دا رو وده دات، ئەمه پتیه وانه ی کاره تینه پهره کان، چونکه ئەوان نابنه کارا نادیار.

پتوبسته ئە وه له یاد نه که یه له کاتی کردنی رسته به کارا نادیار که بهر کار جیتی کارای گرتوه نابیتته کارا و نابی له شی کردنه ودا به کارا هه ژمار بکریت، به لکو پتوبسته به جیگری کارا شی بکرتته وه له بهر ئەم هویانه: ۱- کارا جیبه جیکاری کاره، یان کاری دراوه ته پال جا ئەو جیبه جیکردن و دانه پاله به خواستی خوینی بی، یان بی خواستی خوینی.

۲- کارا بی توانسته له جیبه جیکاری کاردا، واته بهر کار وه ک که رهسته یه ک کاری له لایه ن کارا وه به سه ردا جیبه جی ده کرت و خو هیج هیزیکی نییه له جیبه جی کردنی دا، بۆیه ناشیته کارا.

۳- هه رکه له رسته ی کار تپه پهر دا جیناوه لکاوه کانی کۆمه له ی یه که م له ده وری کارا دا بوون، جیناوه لکاوه کانی کۆمه له ی دوو ده چنه ده وری بهر کاره وه، واته له کۆمه له ی جیناوه کانی شدا جیا وازن، بۆیه نا کرت رۆلیان بگۆردریتته وه.

۴- هه رچونیکی رسته ی کار تپه پهر بگۆرین بو کارا نادیار، ناتوانین رسته که له هه بوونی ئامازه ی واتایی به کارا رووت بکه یه وه، واته دوا ی گۆرینی رسته که بو کارا نادیاریش ئامازه یه کی واتایی بو کارا له چوارچپه وه ی کاردا بو کارا ده میتپته وه.

ته گهر به نمونه بهک ته م بابه ته روون بکه یسه وه
تیگه یشتن لئی ناسانتر ده بیت.

- منداله که شیره که ی خوارد. کارا دیار
- شیره که خورا. کارا نادیار

وهک له پیشه وه ناماژم پی کرد، له م وتاره دا کار له سهر
کاری ناساده و به تایبته لیکدراو ده که ی، ته گهر له
شونیکیشدا پیوستی کرد ده گه پینه وه سهر کاری
ساده.

پاش ته وه ی که باس کرا، ده بی بزاین کاری تیپه ر،
یان رسته ی کار تیپه ر به چند ریگا ده کرتیه کارا نادیار
به م شیوه یه:

۱- له دهره وه ی رسته: واته ده توانین کار به ته نیا بو
کاریکی کارا نادیار بگورین و ته و گورانکاریانه
ره چاوبکه ی که پیوسته تییدا روودات، چونکه کاری
تیپه ر له بهر گونجانی له دهره وه ی رسته ش، ده کری شیوه ی
کارا نادیار ی لی دروست بکرت بو نمونه:
کوشت..... کوژرا.
هه لخت..... هه لخرآ.
ده ست خست..... ده ست خرا.

۲- له ناو رسته دا: له م ریگه یه دا ته واوی
گورانکاریه کان ره چاوده کرتین و به شیوه ی ریزه ندی
ده کرتین، نامه وی ته واوی گورانکاریه کان به خال و به
دریژی بخرمه به رباس، چونکه له زور له و سه رچاوانه ی
باسی کارا نادیار یان کردوه، باس کراون.

ته و کاته ی رسته ی کار تیپه ر ده کرتیه به کارا نادیار
کارای رسته که لاده بریت و بهرکار جیتی ده گرتیه وه و له
کاره که شدا هه ندیک گورانکاری روودده ات به پیی
گونجانی کاره که، بو نمونه له م رسته دا:

- پیاهه که منداله که ی هینا..... منداله که
هینا.

- ژنه که ناوه که ی رژاند..... ناوه که رژینرا.
- من کتیه که م ده ست خست..... کتیه که ده ست
خرا.

ته وه ی نامانجی منه له م باسه دا، خسته نه رووی دوو
خاله له پیوه ری کارا نادیار ی بو جیا کردنه وه ی کاری

تیپه ر له تیپه ر له رووی هینه وه به ریگه ی کارا نادیار
که بو ته م مه به سته به یه کیکی له پوختترین و گونجاوترین
ریگاگان داده نریت، به لام به رای من ته م ریگایه ش له
که موکووری به دهرنیه، چونکه هه ندیک له کاره
لیکدراوه کان به ناسانی نابن به کارا نادیار، هه رچنده
له رووی شیوه وه هیچ گرفتیکیان نیسه، به لام چند
نه گونجانیکی دینه ناراه که پیچه وانه ی ته و یاسایانه که
له گورینی رسته ی کار تیپه ردا بو کارا نادیار باس کراون
(به پیی که س و ژماره ی بهرکاره که جیناویکی لکاو ی
ده خرتیه سهر- فرمانه که وه ک تیپه ر خوی دهنوینی) (۲)

به پیی ته م یاسایه که ریکه وتنی گشتی له سهره و
یاسایه کی زانستی باوه ری پی کراوه، کاتیک کارا له
رسته که دا لاده بریت، ته و جیناوه لکاو ی که په یه سته به
کارا که وه لاده بریت و بهرکار دیته جیتی کارا و جیناویکی
له گه ل خویدا ده هینیتته ناو رسته که وه که له گه لیدا
ده گونجیت، له بهر ته وه ی رسته ی کار تیپه ر کارا و
بهرکاری تییدا یه و له ده مکاتی رابوردودا بو کارا
کومه له ی یه که م و بو بهرکار کومه له ی دووه می جیناوه
لکاو هکان و هه رده بریت، به لام بو ده مکاتی رانه بوردوو به
پیچه وانه وه، بو یه کاتیک که کارا له رسته ی کارا
نادیاردا لاده بریت، بهرکاره که جیناویکی لکاو به پیی
که س و ژماره له کومه له ی دووه می جیناوه لکاو هکان
ده هینیتته ناو رسته که وه و ده چیته کوتایی کاره که به م
هویه وه ده وتریت کاره که وه ک تیپه ر خوی دهنوینیت.

به لام ته م یاسایه له گه ل به شتیکی زور له کاره
لیکدراوه کاندان کارناکات و نه گونجانیان تییدا روودده ات،
بو نمونه هه مان ته و کارانه ی که له پیوه ری بهرکاریدا
گومانیان دروست ده کرد، لیره شدا جاریکی تر ده بنه وه به
کتشه وه ک (ئاوهینا، شه رکرد، نان خوارد، قسه کرد، نان
کرد، بازدا، هه ول دا، سوال کرد... تاد).

هه ریه ک له م کاره لیکدراوانه و ته وانه شی وه ک ته مان
وان، چ بخرینه رسته و چ له دهره وه ی رسته دا بن،
کاتیک ده کرتیه کارا نادیار، ناتوانین جیناوی لکاو یان بو
بگونجینین.

وهک وتمان له کردنیان به کارا نادیار هیچ گرفتیکمان
بو دروست نابیت، به لام ناتوانین هیچ کامیان له گه ل
جیناوه لکاو هکاندا گه ردان بکه یین تا ته و کاته ی کاره که
ده گه رتینه وه بو باری ساده یی، واته به لیکدراوی

ناتوانین له گه ل جیناوه لکاوہ کاندای بیانگونجینین، نهمه ش رهنکه به هژی نوه وه بیت که به شی یه که می هریه ک له م کارانه له جیتی که سی سییه می تاکدان و ناتوانین که سه کانی تر بخینه شوتیان، چونکه کاره که لیکدراوی له دست ددات.

له لایه کی تره وه نهم کارانه کاتیک له رسته دا کارا کانیان لاده بریت، نوه دی ده میتته وه له شیوه دی کاره لیکدراوه که دا دهرده که ویت نه ک بهرکار و کار، چونکه نهم جوړه کارانه که له بنه رتدا لیکدراون هر خوین له رسته دا جیتی بهرکار و کاریش پرده که نه وه، واته له م جوړه رستانه دا بهرکار به سهریه خویی بوونی نییه، نوه دی که هیه به شی یه که می کاره که به له بهر گونجانی رسته که نهرکی بهرکاری ده که ویتته نهمستو.

جوړتیکی تر له م کاره لیکدراوانه، به تاییه ت نوه وانه ی پیشگر به شداره له دروست بوونیاندا، بهر نهم یاسایه ناکه ون و چند جیاوازییه کی تریان تیدا به دی ده کزیت له نمونه دی نهم کارانه (سهر لی دا، دست لی گرت، گوی لی گرت، چاو لی کرد، ئیش پی کرد، دست لی دا، دست بؤ برد... تاد).

ههریه ک له م کارانه له کاتی کردنیان به کارا نادیار، به دوو شیوه دهرده که ون بؤ نمونه:

من سهرم له تودا..... سهر له تودرا.

تو سهرت لی درا.

تو چاوت له من کرد..... چاو له من کرا.

من چاوم لی کرا.

نوه دی له و نمونانوه ده خوینرتته وه، له دوو خالدا کورتی ده که مه وه:

۱- ههریه ک له و رستانه دوی کردنیان به کارا نادیار، دوو شیوه دهرکه و تنیان هیه، له دهرکه و تنی یه که میاندا هیچ جیناویکی لکاو بؤ بهرکاره که نه هاتووه ته ناو رسته که وه، چونکه له دهرکه و تنی یه که میاندا بهرکاره سهره کیسه که وهک ته واو که ری به یاریده دهرکه و تووه و به شی یه که می کاره که وهک نوه کارانه ی له پیشه وه باسما ن کردن، ده بیتته بهرکار و له جیتی که سی سییه می تاکه که جیناوه لکاو که دی کومه له ی به تاله.

۲- له دهرکه و تنی دووه می رسته کاندای جیناوی لکاو بؤ بهرکاره کان هاتووه ته ناو رسته کانه وه، چونکه بهرکار گه راوه ته وه جیتی خوی و بووه به جیگری کارا، به لام

نوه دی جیتی سهرنجه له م دهرکه و تنه شدا جیناوی بهرکار له کومه له ی یه که می جیناوه لکاو که کانه که نهمه ش پیچه وانه ی نوه یاسایه یه که باس کرا و ده لی بهرکار جیناویکی لکاو و دهرده گزیت له کومه له ی دووه م و ده چیتته سهر کاره که و کاره که ش وهک تینه په ر خوی ده نویتت.

نوه دی که له م کاره لیکدراوانه دا ده یینین، ته نانه ت نهمگر بهرکاره که ش لایه یین و ته نیا جیناوه که ی میتته وه هر له کومه له ی یه که م ده بیتت، پاشان نهمگر به شی یه که می کاره که ش لایه یین، جیناوه که له کومه له ی یه که م ده میتته وه و ده چیتته سهر پیشگره که تا نوه کاته ی ته نیا کاره ساده که ده میتته وه، نوه کات جیناوه که به خوگونجاندنیکی سهر ده بیتته وه کومه له ی دووه م و ده چیتته کوتایی کاره که.

بؤ نمونه:

- من گویم له تو گرت..... گوی له تو گیرا.

تو گویت لی گیرا.

گویت لی گیرا.

لیت گیرا.

گیرایت.

پاش نهمانه دوو لادانی تر ده خمه روو به م شیوه یه:

۱- کاری (روانی) ن که کاریکی ساده یه و به پیوه ری وشه سازی به تیپه ر دانراوه، چونکه جیناوه کانی کومه له ی یه که م و دهرده گزیت، به لام به پیوه ری رسته سازی به تینه په ر دانراوه، چونکه بهرکار و دهرناگزیت.

نوه دی جیتی سهرنجه نهم کاره به پیوه ری کارا نادیار پیوسته به تیپه ر دابنریت، چونکه له رسته و دهره دی رسته شدا به ئاسانی ده کزیتته کارا نادیار له کاتیکدا له رسته دا ته واو که ری به یاریده و دهرده گزیت نه ک بهرکار:

روانی..... روانرا.

من له تو م روانی..... له تو روانرا.

به م پیسه دوو پیوه ری بهرکار و کارا نادیار دژیه ک ده وه ستن، چونکه له رسته ی کار تیپه ردا دوی لابرندی کارا، بهرکار شوینی ده گزیتته وه و کاره که ش ده کزیتته کاریکی کارا نادیار به پیتی نوه گورانکاریانه ی که پیوسته تیدا روو بدات، که چی له م کاره دا ته واو که ری به یاریده له جیتی بهرکار ناماده یه و نهرکه کانی نهمیشی گرتووه ته نهمستو.

به پروای من دهرکه و تنی نهم کاره وهک تینه په ر به وه دی

که بهرکار وهرناگریت و تهواوکه وهردهگریت، ئەوهیه که ئەم کاره له کاتی بهکارهینانی له رستهدا له سادهوه دهبیته داپژراو به جوړتیکی تر له (روانی) نهوه دهبیته (لیروانی) ن، بۆیه کاتیکی بهرکار دیته ناو رستهکهوه دهکهووتنه نبتوان پیشگر و کارهکهوه، بهمهش وهک تهواوکهری بهیاریده دهدهکهووت، چونکه کهوتووته دواى نامرازی پتوهندیبهوه.

جگه لهم کاره، کاری (بوو) مان ههیه که دوو لایه نه، واته ههم وهک تیپهپر، ههم وهک تینهپر دهدهکهووت، کهچی له ههردوو بارهکهدا کارا نادیارى لى دروست ناکریت، ئەمهش پتوهندى به سروشتى دروستبوونى کارهکهوه ههیه که ئەم گۆرانکارییهى بهسهدا نایهت.

۲- مۆرفیمی تیپهپراندى (اند) که ئەو کاره تینهپهپهانه دهکات به تیپهپر له باریاندايه بینه تیپهپر لهگه‌ئیشیاندا کۆمه‌لێک کاری تر دروست دهکات له دهنگه سروشتییهکان که به پیچه‌وانهوه ئەم کارانهیان ناکات به تیپهپر، به‌لکو ده‌بنه تینهپر، ئەمانیش به پتوهرى وشه‌سازى تیپهپر و به پتوهرى رسته‌سازى تینهپه‌پر، کهچی ئەم کارانهش له‌گه‌ل نه‌بوونى بهرکار تیپاندا و تینهپه‌ریشیان ده‌بنه کارا نادیار، بۆیه لهم کارانهشدا ههردوو پتوهرى بهرکار و کارا نادیار دژیهک ده‌هستنهوه:

قیژاندا..... قیژاندا.

ئەسپه‌که حیلاندى..... حیلاندا.

ئەم کارانهش به پیچه‌وانه‌ى کاره تیپه‌پر ساده‌کانه‌وه جیناوى لکاوى کۆمه‌له‌ى دووهم وهرناگرن دواى به کارا نادیار بوونیان له‌بهر نه‌گۆنجان.

ههرچه‌نده به شوین سه‌ره‌داوێکدا سه‌بارهت به‌م کۆمه‌له‌ کاره گه‌رام بۆ زیاتر روونکردنه‌وه‌ى ئەم بابه‌ته، به‌داخه‌وه شتیکی ئەوتۆم له‌سه‌ریان ده‌ست نه‌که‌وت دلخۆشکه‌ر بیته، بۆیه به‌وه‌نده وازم لى هینا.

له‌ کۆتاییدا ده‌مه‌وى یاسایه‌کى گشتگیر و دوور له‌ زۆرتترین که‌موکوپرى بخه‌مه‌پروو که ده‌توانریت به‌سه‌ر هه‌موو پتوهره‌کان که باس کران جیبه‌جی بکرتین، ته‌نانه‌ت به‌سه‌ر ئەو کارانه‌ى که ده‌که‌ونه‌ خانه‌ى لادان له‌ پتوهره‌کانى تر بۆ جیاکردنه‌وه‌ى کاری تیپه‌پر له‌ تینه‌په‌پر و به‌م یاسایه‌ ده‌کرى پۆلین کردنیان ئاسانتر بیته.

وه‌ک ئاشکرایه جیناوه لکاوه‌کان کۆمه‌له مۆرفیمیکی

خۆهه‌ل‌واسن، واته به‌ ته‌نیا ئه‌رک و واتا به‌ده‌سته‌وه ناده‌ن، بۆیه له‌ کاتی به‌کارهینانیاندا خۆیان به (به‌رکار و کار و نامرازی پتوهندى و... تاد) دا هه‌ل‌ده‌واسن و له‌ ریگه‌یانه‌وه ئه‌رک و واتای خۆیان ده‌به‌خشن.

که‌واته له‌ رسته‌ى کار تیپه‌پر دا بۆ ده‌مکاتى رابوردوو، هه‌میشه جیناوه لکاوه‌کانى کۆمه‌له‌ى یه‌که‌م خۆیان به‌ به‌رکاره‌وه هه‌ل‌ده‌واسن، واته جیناوه لکاوه‌کانى کۆمه‌له‌ى یه‌که‌م چوونه‌سه‌ر هه‌ر که‌ره‌سته‌یه‌ک ئەوه به‌رکاره و کاره‌که‌شى تیپه‌پر به‌ پیتی ئەم یاسایه:

- کارا + به‌رکار + جیناوه لکاوه‌کانى کۆمه‌له‌ى یه‌که‌م + کاری رابوردوى تیپه‌پر.

کۆمه‌لێک نمونه بۆ ته‌واوى ئەگه‌ره‌کان ده‌خه‌مه پیش چاو:

من سیوه‌که‌م خواردا.

تۆ منت بینى.

ئێوه دا‌ره‌کانتان هینا.

فه‌هاد شه‌رى کرد.

تۆ ئاوت خوارده‌وه.

من چاوم له‌تۆ کرد.

ئەو له‌ تۆى روانى.

..... تاد.

په‌راویزه‌کان

۱- کاروان عمر قادر، رسته‌ى باسمه‌ند له‌ زمانى کوردیدا، چاپى یه‌که‌م، چاپخانه‌ى تیشک، سلیمانى، سالى ۲۰۰۸ز، ۶۳ل.

۲- وربا عمر امین(پ.د)، ناسۆیه‌کى ترى زمانه‌وانى (به‌رگى یه‌که‌م)، چاپى یه‌که‌م، چاپخانه‌ى ناراس، هه‌ولێر، سالى ۲۰۰۴ز، ۱۷۳ل.

سه‌رچاوه‌کان

۱- کاروان عمر قادر، رسته‌ى باسمه‌ند له‌ زمانى کوردیدا، چاپى یه‌که‌م، چاپخانه‌ى تیشک، سلیمانى، سالى ۲۰۰۸ز.

۲- وربا عمر امین(پ.د)، ناسۆیه‌کى ترى زمانه‌وانى (به‌رگى یه‌که‌م)، چاپى یه‌که‌م، چاپخانه‌ى ناراس، هه‌ولێر، سالى ۲۰۰۴ز. به‌شیوه‌یه‌کى ناراسته‌وخۆش سوود لهم سه‌رچاوانه‌ وه‌رگیراوه:

۱- رێزمانى کوردی (وشه‌سازى)، (کارا)، (د) نه‌وپه‌رحمانى حاجى مارف.

ب- وشه‌سازى زمانى کوردی، (د) ره‌فیع شوانى.

ج- رسته‌سازى، (د) نه‌رمیان عبدالله خۆشناو.

د- رێزمانى کوردی، نوری علی امین.